

Fimmtudaginn 9. október 1980.

Nr. 136/1978. **Jónas Haraldsson og**

Guðný Jónsdóttir

(Jónas Haraldsson hdl.)

gegn

Landsbanka Íslands

(Stefán Pétursson hrl.)

og Seðlabanka Íslands til réttargæslu

(Guðmundur Pétursson hrl.)

og gagnsök.

Áfrýjunarleyfi. Frávisun. Sératkvæði.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Björn Sveinbjörns-son, Benedikt Sigurjónsson, Magnús P. Torfason, Sigurgeir Jónsson og Þorsteinn Thorarensen, settur hæstaréttardómari.

Aðaláfrýjendur hafa skotið máli þessu til Hæstaréttar með stefnu 31. júlí 1978 samkvæmt leyfi dómsmálaráðuneytis 3. s. m. Krefjast þau þess aðallega, að gagnáfrýjanda verði dæmt að greiða þeim 17.770 krónur með 13% ársvöxtum frá 27. ágúst 1974 til greiðsludags, en til vara, að gagnáfrýj- anda verði dæmt að greiða þeim 13% ársvexti af 17.770 krón- um frá 27. ágúst 1974 til 2. september s. á. Þá krefjast aðal- áfrýjendur málskostnaðar úr hendi gagnáfrýjanda bæði í héraði og fyrir Hæstarétti.

Gagnáfrýjandi, Landsbanki Íslands, hefur áfrýjað mál- inu með stefnu 13. febrúar 1979 samkvæmt leyfi dómsmála- ráðuneytis 8. s. m. Krefst hann sýknu af kröfum aðaláfrýj- enda og málskostnaðar úr þeirra hendi bæði í héraði og fyr- ir Hæstarétti.

Réttargæslustefndi krefst málskostnaðar fyrir Hæstarétti.

Aðaláfrýjendur höfðuðu mál um sama sakarefni gegn gagnáfrýjanda með stefnu, birtri 26. nóvember 1974. Það var dæmt á bæjarþingi Reykjavíkur 3. júlí 1975. Aðaláfrýj- endur sóttu um leyfi til að áfrýja málinu, þótt sakarefni

næði ekki áfrýjunarfjárhæð. Með bréfi 23. september 1975 mælti Hæstiréttur með því, að leyfi yrði veitt, og veitti dómsmálaráðuneytið aðaláfrýjendum áfrýjunarleyfi 26. s. m. Þau áfrýjuðu málinu síðan með stefnu 22. október s. á. Með dómi Hæstaréttar 14. október 1977 var hinn áfrýjaði dómur og málsmeðferð í héraði ómerkt og málinu vísað frá héraðsdómi. Aðaláfrýjendur höfðuðu nýtt mál gegn gagnáfrýjanda með stefnu, útgefinni 7. desember 1977. Var nú Seðlabanka Íslands stefnt til réttargæslu. Héraðsdómur var kveðinn upp 6. júní 1978. Var úrlausn þess dóms önnur en í hinu fyrra máli. Samkvæmt umsókn aðaláfrýjenda veitti dómsmálaráðuneytið þeim 3. júlí 1978 heimild til að áfrýja málinu, þótt sakarefni þess næði ekki áfrýjunarfjárhæð. Í áfrýjunarleyfinu segir svo: „Hæstiréttur mælti með áfrýjunarheimild í bréfi dags. 23. september 1975“. Áfrýjunarleyfi þetta er ógilt, þar sem ekki voru fengin meðmæli Hæstaréttar fyrir útgáfu þess, sbr. 16. gr. laga nr. 75/1973, en meðmæli Hæstaréttar varðandi annað mál skipta hér ekki máli.

Gagnáfrýjandi áfrýjaði ekki hinu fyrra máli. Samkvæmt umsókn hans veitti dómsmálaráðuneytið honum heimild 8. febrúar 1979 til að áfrýja máli þessu, þótt sakarefni næði ekki áfrýjunarfjárhæð og frestir samkvæmt 1. mgr. 20. gr. laga nr. 75/1973 væru liðnir. Í áfrýjunarleyfinu segir svo: „Hæstiréttur mælti með áfrýjunarheimild í bréfi dags. 23. september 1975 . . .“. Áfrýjunarleyfi þetta er ógilt, þar sem ekki voru fengin meðmæli Hæstaréttar fyrir útgáfu þess, sbr. 16. gr. laga nr. 75/1973, en meðmæli Hæstaréttar varðandi annað mál skipta hér engu.

Þar sem áfrýjunarheimild skortir, ber að vísa bæði aðal-sök og gagnsök sjálfkrafa frá Hæstarétti.

Rétt er, að málskostnaður fyrir Hæstarétti falli niður.

Engin efni eru til að dæma réttargæslustefnda máls-kostnað.

D ó m s o r ð:

Máli þessu er vísað frá Hæstarétti.

Málskostnaður fyrir Hæstarétti fellur niður.

S é r a t k v æ ð i

Sigurgeirs Jónssonar hæstaréttardómara.

Ég er sammála meiri hluta dómenda um frávísun gagnsakar frá Hæstarétti með skirskotun til rökstuðnings þeirra fyrir þeirri niðurstöðu.

Hins vegar er ég ósammála meiri hluta dómenda um frávísun aðalsakar. Hér er um sama sakarefni að ræða og í hinu fyrra máli, sem Hæstiréttur mælti með í bréfi 23. september 1975, að leyft yrði að áfrýja, og úrlausn héraðsdóms í báðum málum í raun hin sama.

Réttara hefði verið, að dóms- og kirkjumálaráðuneytið leitaði álits Hæstaréttar að nýju, áður en það veitti áfrýjunarleyfið, en þau mistök mega ekki valda málsaðiljum þeim réttarspjöllum, sem frávísun málsins frá Hæstarétti mundi valda. Tel ég því, að taka beri aðalsökina til efnisúrlausnar.

Þar sem meiri hluti dómenda hefur komist að þeirri niðurstöðu, að vísa beri málinu sjálfkrafa frá Hæstarétti, er ekki efni til, að ég leggi efnisdóm á málið.

Dómur bæjarþings Reykjavíkur 6. júní 1978.

Mál þetta, sem dómtekið var þann 30. maí sl., hafa hjónin Jónas Haraldsson lögfræðingur og Guðný Jónasdóttir, bæði til heimilis að Birkimel 10 A, Reykjavík, höfðað með stefnu, framlagðri í dómi 13. desember 1977, á hendur Landsbanka Íslands, Reykjavík.

Dómkröfur stefnenda eru:

Aðalkrafa.

Að stefndi verði dæmdur til að endurgreiða stefnendum kr. 17.770 með 13% ársvöxtum frá 27. ágúst 1974 til greiðsludags.

Varakrafa.

Að stefnda verði gert að greiða stefnendum 13% ársvexti af kr. 17.770 frá 27. ágúst 1974 til 2. september 1974.

Þá er málskostnaðar krafist að skaðlausu.

Af hálfu stefnda hefur verið sótt þing og gerðar þær dómkröfur, að hann verði alfarið sýknaður af stefnukröfum, bæði aðalkröfu, og varakröfu, og honum dæmdur hæfilegur málskostnaður að mati réttarins.

Af hálfu réttargæslustefnda hefur verið sótt þing, en engar dómkröfur gerðar, enda ekki gerðar kröfur á hendur honum.

Sáttatíllaunir dómara hafa reynst árangurslausar.

Málavextir eru þeir, að þann 26. ágúst 1974 keyptu stefnendur, hjónin Jónas Haraldsson og Guðný Jónasdóttir, 305 £ af stefnda, Landsbanka Íslands. Af þessari upphæð voru £ 200 keypt á nafn Jónasar, en 105 £ á nafn Guðnýjar.

Ástæðan fyrir þessum gjaldeyriskaupum var sú, að stefnendur hugðust dveljast í London í vikutíma, og var brottför ákveðin þann 27. ágúst 1974. Seðlabanki Íslands hafði þann 21. ágúst 1974 gefið út svohljóðandi tilkynningu:

„Seðlabankinn hefur, að höfðu samráði við gjaldeyrisviðskiptabankana, ákveðið, að gengisskráning verði felld niður frá kl. 4 e. h. 21. ágúst 1974.

Ráðstöfun þessi er talin nauðsynleg vegna þess óvissuástands, sem skapast hefur undanfarna daga og leitt hefur til þess, að skipuleg gjaldeyrisviðskipti geta ekki lengur farið fram.

Á meðan þetta ástand varir, munu gjaldeyrisviðskiptabankarnir, þegar brýn nauðsyn krefur, selja gjaldeyri með því skilyrði, að viðskipti, sem þannig fara fram, verði endanlega gerð upp á fyrsta opinbera gengi, sem skráð verður eftir að regluleg gjaldeyrisviðskipti hafa verið tekin upp á ný. Munu gjaldeyrisviðskiptabankarnir taka vegna slíkra viðskipta 25% tryggingarfé umfram síðasta gengi, sem skráð var.“

Meðan svona stóð, afgreiddu gjaldeyrisviðskiptabankarnir ekki gjaldeyri til ferðamanna fyrr en daginn fyrir brottför. Stefnendum var við móttöku gjaldeyrisins gert að greiða, Jónasi kr. 46.610 og Guðnýju kr. 24.469. Voru fjárhæðir þessar miðaðar við gengi, er skráð var þann 21. ágúst 1974. Samkvæmt gengisskrá þeirri, er þá gildi, var sölugengi sterlingspundsins kr. 229.60. Auk nefndra fjárhæða voru stefnendur krafín um 25% tryggingargjald umfram gengi skráð 21. ágúst 1974, sbr. tilkynningu Seðlabankans, sem áður er nefnd. Jónasi var þannig gert að greiða kr. 11.653, en Guðnýju kr. 6.117, eða samtals kr. 17.770. Var þeim gert að skrifa undir yfirlýsingu, þar sem því er lýst yfir, að þau skuldbindi sig til að greiða Landsbanka Íslands í íslenskum krónum andvirði erlends gjaldeyris: Jónas 200 £ og Guðný 105 £, sem þeim sé þar með afhentur á því gengi, sem skráð verði, þegar gjaldeyrisalla hefðist að nýju. Stefnendur greiddu þessar upphæðir með fyrirvara. Með bréfi, dagsettu þann sama dag, þ. e. 26. ágúst 1974, mótmæltu þau

töku 25% tryggingarfjárins, áskildu sér rétt á endurgreiðslu og fóru fram á það við Landsbankann, að hann benti á þann lagalega rétt, sem þessi gjaldtaka styddist við. Framangreind gjaldtaka er tilefni máls þessa.

Með bréfi Landsbankans, dags. 5. september 1974, er bréfi stefnenda svarað og ákvörðun Seðlabankans um að skrá ekki gengi erlendrar myntar talin byggjast á heimildum í I. og V. kafla laga nr. 10/1961 um Seðlabanka Íslands. Jafnframt til þess vitnað, að það hafi orðið að samkomulagi með Seðlabankanum og gjaldeyrisviðskiptabönkunum að gefa fólki kost á að kaupa gjaldeyri gegn því, að það „deponeraði“ um leið hugsanlegri hækkun á gjaldeyrinum, er gengisskráning hæfist á ný.

24. nóvember 1974 höfðuðu stefnendur mál út af sama mál-efni. Málið var dæmt Landsbankanum í vil í bæjarþinginu, og áfrýjuðu stefnendur þá til Hæstaréttar, sem vísaði málinu frá héraðsdómi vegna þess, að það hafði ekki verið lagt fyrir sátta-nefnd. Málið er hér lagt fyrir að nýju með nokkuð breyttri kröfu-gerð og breyttum áherslum á málásástæðum.

Stefnendur segja, að þar sem umræddur gjaldeyri hafi ekki verið afhentur fyrr en daginn fyrir brottför og þar sem farseðlar höfðu þá þegar verið keyptir, hafi ekki verið annað mögulegt en að undirrita skuldbindingarskjal bankans, sem áður er greint.

Stefnendur færa nú þau meginrök fyrir kröfugerð sinni, að stefnda hafi verið óheimilt að selja gjaldeyri til stefnenda á væntanlegu gengi, eins og hann gerði, þegar af þeirri ástæðu, að slíkt brjóti í bága við fortakslaus ákvæði laga nr. 71/1966 um verðtryggingu fjárskuldbindinga, sbr. 1. gr. laganna. Þá vitna stefnendur til laga nr. 75/1974 um tímabundnar ráðstafanir til viðnáms gegn verðbólgu.

Segja þeir, að með framangreindum lögum hafi verið bannað að hækka verð vöru eða þjónustu eða endurgjald fyrir afnot af fasteign eða lausafé frá því, sem var 22. maí 1974, nema að fengnu samþykki réttra yfirvalda, sem svo þurfti staðfestingu ríkisstjórnarinnar, sbr. einkum 1. gr. nefndra laga. Einnig vegna þessa lagaákvæðis hafi umrædd sala á gjaldeyri á væntanlegu gengi verið óheimil, þar sem samþykki þessara aðilja var ekki aflað, hvorki viðskiptaráðherra né ríkisstjórnar.

Þá segja stefnendur, að skv. 18. gr. laga nr. 10/1961 um Seðla-banka Íslands, sbr. lög nr. 103/1973, 1. gr., ákveði Seðlabanki Íslands að fengnu samþykki ríkisstjórnarinnar gengi ísl. krón-unnar gagnvart erlendum gjaldeyri.

Í tilkynningu Seðlabankans, dags. 30. ágúst 1974, sbr. dómskj. nr. 17, komi fram, að þegar gengisskráning var tekin upp að nýju mánudaginn 2. september 1974, hafi verið miðað við, að frá og með þeim degi yrði markaðsgengi ísl. krónunnar gagnvart bandarískum dollar ákveðið sem næst 17% lægra en það gengi, er í gildi var, áður en gengisskráningu var hætt, og gengi annarra mynta í samræmi við það.

Í áðurnefndri tilkynningu Seðlabankans segir m. a.:

„Bankastjórn Seðlabankans hefur nú að höfðu samráði við bankaráð lagt til við ríkisstjórnina, að gengisskráning verði tekin upp að nýju n.k. mánudag og verði þá markaðsgengi íslensku krónunnar gagnvart bandarískum dollar ákveðið sem næst 17% lægra en það gengi, er í gildi var, áður en gengisskráningu var hætt. Verður þá kaupgengi dollars kr. 118.30 og sölugengi 118.70, en gengi annarra mynta í samræmi við það. Hefur ríkisstjórnin samþykkt þessa tillögu Seðlabankans.“

Þarna komi fram, að hin nýja gengisskráning hafi átt að taka gildi mánudaginn 2. september 1974, en hafi alls ekki átt að ná til gjaldeyrisviðskipta, sem urðu á tímabilinu 22. ágúst til 1. september 1974. Ákvörðun um nýtt gengi sé stjórnvaldsákvörðun og geti ekki að stjórnarfarsrétti tekið gildi fyrr, enda væru slíkar íþyngjandi stjórnvaldsáskvarðanir ólögmatar, ef þær væru gerðar afturvirkar. Sé það líka viðurkennd grundvallarregla íslensks réttar, að löggjafar þurfi við, ef skerða eigi eignir eða frjálsræði einstaklinga. Að öðrum kosti sé um efnisannmarka af hálfu stjórnvalds að ræða.

Þá telja stefnendur, að Seðlabankann hafi brotið vald til þess að ákveða að fella niður gengisskráningu hinn 21. ágúst 1974 án nokkurs samráðs við eða með samþykki ríkisstjórnarinnar eða bankamálaráðherra. Stefnendur hafa lagt fram ljósrit fréttar í dagblaðinu Vísi laugardaginn 24. ágúst 1974. Þar kemur fram, að þáverandi viðskiptaráðherra, Lúðvík Jósepsson, telur, að ekki hafi verið haft samráð við ríkisstjórnina um niðurfellingu gengisskráningar og þar af leiðandi hafi enginn ríkisráðsfundur verið boðaður um málið. Í fréttagreininni er haft eftir Jóhannesi Nordal seðlabankastjóra, að gengisskráning hafi oft verið felld niður án samráðs við ríkisstjórn, hann muni reyndar ekki eftir því, að slíkt samráð hafi verið haft um niðurfellingu skráningar. Slíkt mál þurfi ekki að fara fyrir ríkisstjórn, en auðvitað hafi viðskiptaráðuneytið vitað um þessa ákvörðun fyrirfram.

Stefnendur vitna til 3. tl. 3. gr. laga nr. 10/1961 um, hvert sé hlut-

verk Seðlabanka Íslands. Þeir vitna til 18. gr. sömu laga, 1. mgr., eins og henni var breytt með lögum nr. 20/1962 og lögum nr. 103/1973 um, að samþykki ríkisstjórnar þurfi til ákvörðunar um stofngengi ísl. krónunnar gagnvart erlendum gjaldeyri, þá vitna þeir til 4. gr. laganna um, að Seðlabankinn skuli í öllu starfi sínu hafa náð samstarf við ríkisstjórnina og gera henni grein fyrir skoðunum sínum varðandi stefnu í efnahagsmálum.

Þá minna þeir á 2. mgr. 1. gr. laga nr. 30/1960 um skipan innflutnings- og gjaldeyrismála, en greinin veitir ríkisstjórninni heimild til að setja skilyrði um innflutning og gjaldeyrissölu. Síðan segir í greinargerð stefnenda: „Með vísan til tilvitnaðra lagagreina, sem hér hafa verið raktar, er ljóst, að ríkisstjórnin sem slík skal fjalla um og samþykkja á fundum sínum m. a. allar þær breytingar eða takmarkanir í gjaldeyrismálum, sem Seðlabankinn og gjaldeyrisviðskiptabankarnir óska að framkvæma, nema þá þessum aðilum sé ótvírætt heimilað í lögum að framkvæma slíkar breytingar eða takmarkanir upp á eigin spýtur.

Ljóst má vera, að fyrst Seðlabankinn þarf skv. lögum bankans nr. 10/1961 með síðari breytingum að leita samráðs og samþykkis ríkisstjórnarinnar, ef hann vill breyta mörkum leyfilegs munar stofngengis og kaup- og sölugengis, þ. e. þeim ramma, sem gengið má fljóta í hverju sinni, þá hlýtur það að leiða af rökbundinni nauðsyn, að Seðlabankinn verður að fá samþykki ríkisstjórnarinnar, vilji hann afnema mörk þessa leyfilega munar stofngengis og kaup- og sölugengis, þ. e. fella niður gengisskráninguna, afnema þau mörk, sem hann þarf samþykki ríkisstjórnarinnar fyrir, vilji hann breyta þeim eitthvað upp eða niður. Ákvörðun um afnám gengismarkanna, afnám gengisskráningarinnar, er miklu mun afdrifaríkara fyrir efnahagsmálin heldur en að gengismörkin séu færð eitthvað til, upp eða niður um nokkur prósentustig, sem Seðlabankinn verður skv. lögum bankans að fá samþykki ríkisstjórnarinnar fyrir.“

Af hálfu stefnda er til þess vitnað, að Seðlabankinn greini í tilkynningunni 21. ágúst 1974 frá, hverjar ástæður lágu til niðurfellingar gengisskráningarinnar. Heimild Seðlabankans til að fella niður gengisskráningu sé að finna í I. og V. kafla laga nr. 10/1961 um Seðlabanka Íslands. Þá sé ráðstöfun þessi í samræmi við þær ráðstafanir, sem gerðar hafi verið í áratugi í sambandi við allar meiri háttar breytingar á stofngengi íslensku krónunnar.

Þá er til þess vitnað, að sérstakur samningur hafi verið gerður milli banka og viðskiptavinar í hverju einstöku tilfelli á því tímabili, sem gengi var ekki skrásett. Lokauppgjör hafi átt að fara fram, þegar gengisskráning hæfist að nýju. Trygging að upphæð 25% af andvirði selds gjaldeyris miðað við síðasta skráð gengi hafi verið algert skilyrði fyrir gjaldeyrissölu. Bankinn hafi ekki getað keypt gjaldeyri til að mæta skuldbindingum vegna gjaldeyrissölu, fyrr en gengisskráning hófst að nýju, og gjaldeyri varð þá að kaupa á nýju gengi. Stefnendur hafi gert viðskiptasamninga við Landsbankann um að halda hann skaðlausan af hækkun, sem verða kynni á erlendum gjaldeyri og bankinn gat ekki útvegað á síðasta skráða gengi. Ljóst sé, að gjaldeyrisviðskiptabankarnir hafi heimild, en enga skyldu, til sölu erlends gjaldeyris og geti einhliða, ef ástæða sé til, hætt sölu hans eða krafist tryggingar fyrir því, að þeir skaðist ekki á þeirri gjaldeyrissölu. Í því tilfelli, sem hér um ræði, hafi ákvörðunin verið tekin af Seðlabankanum í samráði við viðskiptabankana og takmarkaðri gjaldeyrissölu gegn tryggingu verið haldið áfram með leyfi Seðlabankans. Ljóst sé því, að telji rétturinn tryggingu þessa vera verðtryggingu í skilningi laga nr. 71/1966 um verðtryggingu fjárskuldbindinga, séu skilyrði þeirra laga uppfyllt. Þegar endanlegt uppgjör fór fram, hafi söluverð gjaldeyrisins verið miðað við þá verðhækkun, sem ríkisstjórnin hafði samþykkt, sem í raun og veru gildi þannig, frá því að gengisskráningu var hætt, og geti sá verknaður ekki stangast á við lög nr. 75/1974 um lögákveðna verðstöðvun. Við endanlegt uppgjör á gjaldeyriskaupum stefnenda hafi komið í ljós, að hluti tryggingarfjárins átti að endurgreiðast.

Þá hefur stefndi aflað vottorðs Seðlabanka Íslands. Í vottorði þessu segir m. a.:

„Viðskiptaráðuneytinu var kunnugt um ráðstöfun þess efnis, áður en ákvörðun var tekin, og hreyfði það engum athugasemdum við henni.

Jafnframt skal það upplýst, að ráðstöfun um að fella niður gengisskráninguna var rædd við forsætisráðherra, Ólaf Jóhannesson, og hafði hann ekkert við hana að athuga.

Loks skal það tekið fram, að Seðlabankinn telur sig ekki þurfa samþykki ríkisstjórnar til að fella niður gengisskráningu, og hefur það ekki verið gert formlega í gildistíð laga nr. 10/1961. Hitt er annað mál, að frá gildistöku laganna hafa slíkar ákvarðanir ætíð verið kynntar ríkisstjórn, áður en þær tóku gildi.“

Undir þetta rita Björn Tryggvason og Sigurgeir Jónsson.

Vottorði þessu fylgdi yfirlýsing fyrrverandi forsætisráðherra, Ólafs Jóhannessonar. Hún hljóðar svo:

„Það staðfestist, að bankastjórn Seðlabankans hafði samráð við mig sem forsætisráðherra um niðurfellingu gengisskráningar hinn 21. ágúst 1974, og hafði ég ekki neitt við hana að athuga.“

Af hálfu réttargæslustefnda er tekið undir málsástæður stefnda.

Álit dómsins.

Samkvæmt 3. tl. 3. gr. laga nr. 10/1961 er það m. a. hlutverk Seðlabankans að kaupa og selja erlendan gjaldeyri, fara með gjaldeyrismál og hafa umsjón og eftirlit með gjaldeyrisviðskiptum. Samkvæmt 26. gr. sömu laga ber bankastjórn Seðlabankans ábyrgð á rekstri hans og fer með ákvörðunarvald í öllum málefnum hans, sem ekki eru öðrum falin með lögnum. Bein ákvæði um stöðvun gjaldeyrisskráningar finnast ekki í lögnum. Í 18. gr. laganna, 1. mgr., eins og henni var breytt með lögum nr. 20/1962 og lögum nr. 103/1973, segir, að Seðlabankinn ákveði að fengnu samþykki ríkisstjórnarinnar stofngengi (pari) íslensku krónunnar gagnvart erlendum gjaldeyri og gulli. Þá ákveður Seðlabankinn að fengnu samþykki ríkisstjórnarinnar mörk leyfilegs munar stofngengis og kaup- og sölugengis. Innan þessara marka skráir Seðlabankinn daglega kaup- og sölugengi þeirra gjaldeyristegunda, sem þörf er á vegna almennra viðskipta. Þar sem 18. gr. mælir fyrir um frávik frá þeirri almennu reglu, sem fram kemur af 26. gr. og 3. tl. 3. gr. laganna, að Seðlabankinn fari með ákvörðunarvald í málefnum varðandi gengismál, verður að skýra ákvæðið þröngt, en af því þykir leiða, að Seðlabankinn þurfi ekki samþykki ríkisstjórnarinnar til að stöðva gjaldeyrisskráningu.

Í 4. gr. laga nr. 10/1961 segir: „Í öllu starfi sínu skal Seðlabankinn hafa náið samstarf við ríkisstjórnina og gera henni grein fyrir skoðunum sínum varðandi stefnu í efnahagsmálum og framkvæmd hennar. Sé um verulegan ágreining við ríkisstjórnina að ræða, er Seðlabankastjórn rétt að lýsa honum opinberlega og skýra skoðanir sínar. Hún skal engu að síður telja það eitt meginhlutverk sitt að vinna að því, að sú stefna, sem ríkisstjórnin markar að lokum, nái tilgangi sínum.“ Í athugasemdum, sem fylgdu frumvarpi til laga um Seðlabanka Íslands, var sagt, að valdsvið stjórnar bankans ætti að vera hliðstætt valdsviði bankastjórna viðskiptabankanna. En með tilliti til

Þess, að margar ákvarðanir bankastjórnar Seðlabankans, séu mjög mikilvægar fyrir þróun efnahagsmála í heild, sé gert ráð fyrir, að bankastjórnin hafi náði samráð við ríkisstjórnina annars vegar (sbr. 4. gr.) og bankaráð sem fulltrúa Alþingis hins vegar. Ákvörðun Seðlabanka Íslands frá 21. ágúst 1974 um að fella niður gengisskráningu verður eðli málsins samkvæmt að telja svo mikilvæga, að Seðlabankanum hafi borið samkvæmt réttum skilningi á 4. gr. laga nr. 10/1961 að leita samráðs við ríkisstjórnina, áður en sú ákvörðun var tekin. Samkvæmt vottorði Seðlabanka Íslands, sem rakið er hér að framan, var viðskiptaráðuneytinu kunnugt um niðurfellingu gengisskráningarinnar, áður en hún var gerð, og hreyfði engum athugasemdum við henni. Jafnframt var niðurfelling gengisskráningarinnar rædd við þáverandi forsætisráðherra, og hefur hann staðfest, að samráð hafi verið haft við hann og hann ekkert haft við hana að athuga. Á þessum tíma höfðu kosningar til Alþingis ný farið fram, unnið var að myndun nýrrar ríkisstjórnar og þannig aðeins tímaspursmál, hvenær sú stjórn, sem að völdum sat, færi frá.

Þegar hér talin atriði eru höfð í huga, þykja ákvæði 4. gr. laga nr. 10/1961 hafa verið nægjanlega uppfyllt.

Þegar þannig Seðlabankinn hafði fellt niður gengisskráningu, verður að líta svo á, að ekkert gengi hafi verið í gildi og sala bankanna á gjaldeyri hafi, meðan svo stóð, orðið eðli málsins samkvæmt að fara fram með síðara uppgjör í huga.

Þegar þetta er athugað, þykir auðsýnt, að sala Landsbankans á gjaldeyri til stefnenda er ekki áskilnaður um verðtryggingu í skilningi laga nr. 71/1966, og koma þau lög þannig ekki hér til álita.

Þetta atriði þykir einnig leiða til þess, að lög nr. 75/1974 um tímabundnar ráðstafanir til viðnáms verðbólgu komi hér ekki til álita og ekki sé hér heldur um afturvirka stjórnvaldsathöfn að ræða.

Ómótmælt er, að sala Landsbankans á gjaldeyri til stefnenda 26. ágúst 1974 var í samræmi við tilkynningu Seðlabanka Íslands frá 21. ágúst 1974. Taka stefnda á 25% tryggingarfé umfram síðasta skráð gengi þykir þannig hafa verið fullkomlega lögmæt.

Stefndur hafa ekki gert sérgreinda kröfu til þess hluta tryggingarfjárins, sem endurgreiða átti að loknu uppgjóri, þegar gengisskráning hófst að nýju 2. september 1974, og er málið heldur ekki flutt sérstaklega um þennan hluta. Ómótmælt er,

að engin fyrirstaða hefur verið á endurgreiðslu þess fjár, sbr. bréf stefnda frá 25. september 1974, dómskj. 12. Á greindu dóm-skjali kemur fram, að stefnendur áttu samtals að fá greiddar kr. 3.771. Fjárhæð þessi mun enn ógreidd, og þykir eftir atvik-um rétt að dæma stefnda til að greiða stefnendum þessa upphæð, enda þykir mega skilja kröfugerð stefnenda svo, að upphæð þessi felist í höfuðstól stefnukröfu.

Samkvæmt kröfugerð stefnenda virðist það ætlun þeirra, að varakrafa verði dæmd án tengingar við umfjöllun aðalkröf-unnar. Þar sem niðurstaða dómsins er sú, að meginhluti trygg-ingarfjárins hafi farið til greiðslu þess gjaldeyris, sem stefn-endur fengu 26. ágúst 1974, og hinn hlutann þykir rétt að taka til meðferðar með vaxtakröfu samkvæmt aðalkröfu, þykir vara-krafan ekki verða tekin til greina.

Vextir þykja verða dæmdir í samræmi við aðalkröfu stefn-enda, 13% ársvextir af viðurkenndri upphæð frá 27. ágúst 1974 til greiðsludags.

Rétt þykir eftir atvikum öllum, að hver aðili beri sinn kostnað af málinu, þar með talinn réttargæslustefndi.

Rétt þykir að taka fram, að dómurinn er við það miðaður, að stefnendur hafi keypt gjaldeyrinn saman eða um leið, enda þótt tvær kvittanir séu út gefnar fyrir honum, sbr. dómskj. 7 og 8.

Að gefnu tilefni frá stefnendum þykir verða að taka fram, að í þessum dómi sem og hinum fyrra dómi frá 3. júlí 1975 eru afgreiddar, sbr. 193. gr. laga nr. 85/1936, þær málsástæður, sem máli skipta að mati dómarans. Þar sem stefnendum virðist þetta ekki ljóst eða hafa ekki lesið hinn fyrri dóm nægilega vand-lega, er hér reynt að afgreiða aðeins ítarlegar þær málsástæður stefnenda, sem þeim þótti vanafgreiddar áður.

Hrafn Bragason borgardómari kvað upp dóm þennan.

Dómsorð:

Stefndi, Landsbanki Íslands, greiði stefnendum, Jónasi Haraldssyni og Guðnýju Jónasdóttur, kr. 3.771 með 13% ársvöxtum frá 27. ágúst 1974 til greiðsludags, allt innan 15 daga frá lögbirtingu dóms þessa að telja að viðlagðri að-för að lögum.

Hver aðilja skal bera sinn kostnað af málinu.